

EUZEBIUSZ Z CEZAREI

HISTORIA KOŚCIELNA

Tłumaczenie
Agnieszka Caba
na podstawie tłumaczenia
ks. Arkadiusza Lisieckiego

Opracowanie
Henryk Pietras SJ

Wydawnictwo WAM
Kraków 2013

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	5
BIBLIOGRAFIA	10

Euzebiusz z Cezarei HISTORIA KOŚCIELNA

KSIĘGA PIERWSZA.....	15
1. Założenie zamierzonego dzieła.....	17
2. Streszczenie najważniejszych wiadomości o preegzystencji i bóstwie naszego Pana i Zbawiciela, Chrystusa Bożego Pomazańca ...	19
3. O tym, że imiona „Jezus” i „Chrystus” prorocy Boży już od dawna znali i otaczali czcią.....	29
4. O tym, że religia zwiastowana przez Chrystusa wszystkim narodom nie jest ani nowa, ani obca.....	37
5. Czasy, w których Chrystus objawił się ludziom	41
6. O tym, jak za czasów Chrystusa, zgodnie z prorocत्वami, zakończyła się władza wodzów narodu żydowskiego, którzy dotychczas obejmowali sukcesję po swych praojcach, i jak Herod jako pierwszy cudzoziemiec objął nad nimi władzę królewską	43
7. Występujące rzekomo w Ewangeliach rozbieżności co do rodowodu Chrystusa.....	47
8. Zbrodnia, jakiej dopuścił się Herod na dzieciach, i jego straszna śmierć.....	53
9. Czasy Piłata.....	57
10. Arcykapłani żydowscy, za czasów których Chrystus głosił swoją naukę.....	59
11. Świadectwa odnoszące się do Jana Chrzciciela i do Chrystusa.....	61
12. Uczniowie naszego Zbawiciela	65
13. Opowieść o możnowładcy edeskim.....	67

KSIĘGA DRUGA.....	75
1. Zachowanie apostołów po wniebowstąpieniu Chrystusa.....	79
2. Tyberiusz głęboko poruszony sprawozdaniem Piłata o Chrystusie.....	85
3. Szybkie rozszerzenie się nauki Chrystusa na cały świat.....	87
4. Po śmierci Tyberiusza Gajusz [Kaligula] czyni Agryppę królem żydowskim i skazuje Heroda na dożywotnie wygnanie.....	89
5. Poselstwo Filona do Gajusza w sprawie Żydów.....	89
6. Nieszczęścia, jakie spadły na Żydów po zbrodni, której dopuścili się na Chrystusie.....	91
7. Samobójstwo Piłata.....	95
8. Głód w czasach Klaudiusza.....	95
9. Męczeństwo Jakuba Apostoła.....	95
10. O tym, że Agryppę zwanego też Herodem za prześladowanie apostołów dosięgła Boża sprawiedliwość.....	97
11. Oszust Teudas.....	101
12. Helena, królowa Adiabenów.....	101
13. Szymon Mag.....	103
14. Głoszenie nauki w Rzymie przez Piotra Apostoła.....	105
15. Ewangelia Marka.....	107
16. Marek jako pierwszy głosi w Egipcie naukę Chrystusa.....	109
17. Relacja Filona o ascetach egipskich.....	109
18. Pisma Filona, jakie zachowały się do naszych czasów.....	117
19. Nieszczęścia, jakie dotknęły Żydów w Jerozolimie w dniu Paschy.....	119
20. Wydarzenia w Jerozolimie w czasach Nerona.....	121
21. Egipcjanin, o którym wspominają Dzieje Apostolskie.....	121
22. Paweł, wysłany jako więzień z Judei do Rzymu, przemawia w swojej obronie i zostaje uwolniony od wszelkiej winy.....	123
23. Męczeństwo Jakuba nazywanego bratem Pańskim.....	125
24. Po Marku pierwszym biskupem Kościoła aleksandryjskiego zostaje Anianos.....	133
25. Prześladowanie Nerona, za panowania którego Piotr i Paweł zginęli zaszczytną śmiercią męczeńską.....	133
26. O tym, jak liczne nieszczęścia spadły na Żydów i jak w końcu wypowiedzieli Rzymianom wojnę.....	135
KSIĘGA TRZECIA.....	137
1. Kraje, w których apostołowie głosili Chrystusa.....	141
2. Pierwszy zwierzchnik Kościoła rzymskiego.....	141
3. Listy apostołskie.....	141
4. Pierwsi następcy apostołów.....	143
5. Ostatnie po Chrystusie oblężenie Żydów.....	147
6. Panujący wśród Żydów głód.....	149

7.	Przepowiednie Chrystusa.....	157
8.	Znaki poprzedzające wojnę	161
9.	Józef i pisma, które pozostawił	163
10.	Święte księgi wymieniane przez Józefa	165
11.	Symeon zwierzchnikiem Kościoła jerozolimskiego po śmierci Jakuba.....	167
12.	Rozkaz Wespazjana, by odszukać potomków Dawida	169
13.	Anaklet, drugi biskup rzymski	169
14.	Abilios, drugi zwierzchnik Kościoła aleksandryjskiego.....	169
15.	Klemens, trzeci biskup rzymski	169
16.	List Klemensa	171
17.	Prześladowanie za rządów Domicjana	171
18.	Jan Apostoł i Apokalipsa	171
19.	Rozkaz Domicjana, by wymordować potomków Dawida	173
20.	Krewni naszego Zbawiciela.....	173
21.	Kerdon, trzeci zwierzchnik Kościoła aleksandryjskiego	175
22.	Ignacy, drugi biskup antiocheński	177
23.	Opowieść o Janie Apostole	177
24.	Porządek Ewangelii.....	181
25.	Powszechnie uznane księgi święte i pisma wątpliwe	187
26.	Szarlatan Menander	189
27.	Herezja ebionitów.....	191
28.	Herezjarcha Keryntos.....	193
29.	Mikołaj i biorący od niego nazwę nikolaici	195
30.	Apostołowie, którzy żyli w związkach małżeńskich.....	195
31.	Śmierć Jana i Filipa	197
32.	Męczeństwo Symeona, biskupa jerozolimskiego.....	199
33.	Rozkaz Trajana, by ścigać chrześcijan	201
34.	Ewaryst, czwarty zwierzchnik Kościoła rzymskiego	203
35.	Justus, trzeci biskup jerozolimski	205
36.	Ignacy i jego listy.....	205
37.	Wybitni ewangelisci owych czasów	209
38.	List Klemensa i dzieła mylnie mu przypisywane.....	211
39.	Pisma Papiasza.....	213
KSIĘGA CZWARTA		219
1.	Biskupi rzymscy i aleksandryjscy w czasach Trajana	223
2.	Cierpienia, jakie dotknęły Żydów za jego panowania	223
3.	Apologeci wiary za Hadrianą	225
4.	Biskupi rzymscy i aleksandryjscy za czasów Hadrianą.....	227
5.	Biskupi jerozolimscy od czasów Zbawiciela do Hadrianą	227
6.	Ostatnie oblężenie Żydów za panowania Hadrianą	229
7.	Ówcześni twórcy fałszywej tak zwanej gnozy	229

8. Pisarze kościelni.....	235
9. List Hadriana zabraniający karania nas bez sądu.....	237
10. Biskupi rzymscy i aleksandryjscy za panowania Antonina.....	239
11. Ówcześni twórcy herezji.....	239
12. Apologia Justyna do Antonina.....	243
13. List Antonina do Związku Azjatyckiego o naszej nauce.....	243
14. Informacje o Polikarpie, uczniu apostołów.....	245
15. O tym, jak Polikarp za panowania Werusa razem z innymi poniósł śmierć męczeńską w mieście Smyrna.....	247
16. O tym, jak Justyn Filozof poniósł śmierć męczeńską, głosząc w Rzymie słowo Boże.....	261
17. Męczennicy, których Justyn wspomina w swoich pismach.....	263
18. Pisma Justyna, które zachowały się do naszych czasów.....	267
19. Zwierzchnicy Kościoła rzymskiego i aleksandryjskiego za panowania Werusa.....	271
20. Zwierzchnicy Kościoła antiocheńskiego.....	271
21. Słynni ówcześni pisarze kościelni.....	271
22. Hegesippos i ci, o których wspomina.....	271
23. Dionizy, biskup koryncki, i <i>Listy</i> , które napisał.....	275
24. Teofil, biskup antiocheński.....	279
25. Filip i Modest.....	279
26. Meliton i ci, o których wspomina.....	281
27. Apolinary.....	285
28. Muzanos.....	285
29. Herezja Tacjana.....	287
30. Bardesanes Syryjczyk i przypisywane mu dzieła.....	289
 KSIĘGA PIĄTA.....	 291
1. Ilu ludzi i jak w Galii za panowania Werusa stawalo do walki w obronie religii.....	297
2. Jak mili Bogu męczennicy przyjmowali tych, którzy upadli w czasie prześladowania, i troszczyli się o nich.....	315
3. Objawienie, jakie miał we śnie męczennik Attalos.....	319
4. Rekomendacja, jaką męczennicy dali swym listem Ireneuszowi.....	321
5. Jak Bóg wysłuchał modlitw wiernych i zesłał deszcz cesarzowi Markowi Aureliuszowi.....	321
6. Katalog biskupów rzymskich.....	325
7. Cudowne siły, jakie aż do owych czasów działały wśród wiernych.....	325
8. Pisma Boże według Ireneusza.....	327
9. Biskupi za panowania Komodusa.....	333
10. Filozof Pantajnos.....	333
11. Klemens Aleksandryjski.....	335
12. Biskupi jerozolimscy.....	335

13. Rodon i wspomniany przez niego konflikt z marcjonitami.....	337
14. Fałszywi prorocy katafrygijscy	339
15. Schizma spowodowana w Rzymie przez Blastona.....	341
16. Informacje o Montanie i jego fałszywych prorokach	341
17. Miltiades i napisane przez niego księgi.....	349
18. Odparcie argumentów katafrygów przez Apoloniusza; osoby, o których wspomina.....	351
19. Zdanie Serapiona o herezji frygijskiej	355
20. Pisemne rozprawienie się Ireneusza z rzymskimi schizmatykami	357
21. Męczeńska śmierć Apoloniusza w Rzymie	359
22. Ówczesni słynni biskupi	361
23. Spór, jaki powstał wówczas w sprawie Wielkanocy	361
24. Sprzeciw Azji.....	363
25. Powszechna jednomyślność w sprawie Wielkanocy	369
26. Wspaniałe dzieła Ireneusza, które dotrwały do naszych czasów.....	369
27. Zachowane pisma innych znaczących wówczas osób	371
28. Pierwsi propagatorzy herezji Artemona, ich tryb życia i bezczelne fałszowanie Pisma Świętego.....	371
 KSIĘGA SZÓSTA.....	 379
1. Prześladowanie w czasach Sewera.....	383
2. Gorliwość Orygenesu od najmłodszych lat.....	383
3. O tym, że już we wczesnej młodości głosił słowo Boże	387
4. O tym, ilu jego uczniów poniosło śmierć męczeńską.....	391
5. Potamiena.....	393
6. Klemens Aleksandryjski	395
7. Juda Pisarz.....	395
8. Zuchwały czyn Orygenesu.....	397
9. Cuda Narcyza.....	399
10. Biskupi jerozolimscy	401
11. Aleksander.....	401
12. Serapion i jego zachowane pisma.....	405
13. Pisma Klemensa.....	407
14. Pisma, które wymienia Klemens.....	409
15. Heraklas.....	411
16. Gorliwość Orygenesu w studiowaniu Pisma Świętego	413
17. Symmach tłumacz	413
18. Ambroży	415
19. Zachowane wspomnienia o Orygenesie	415
20. Dzieła ówczesnych pisarzy.....	423
21. O biskupach tamtych czasów	423
22. Dzieła Hipolita, które zachowały się do naszych czasów	425

23. Gorliwość Orygenesa oraz o tym, jak dostąpił godności kościelnego prezbiteratu	425
24. Pisma egzegetyczne napisane przez Orygenesa w Aleksandrii	427
25. W jaki sposób Orygenes wymieniał pisma obu Testamentów	429
26. Heraklas obejmuje stolicę biskupią w Aleksandrii	433
27. Stosunek biskupów do Orygenesa	433
28. Prześladowanie Maksymina	435
29. Fabian w cudowny sposób zostaje wskazany przez Boga jako biskup Rzymu	435
30. Jak wielu uczniów miał Orygenes	437
31. Afrykańczyk	437
32. Komentarze Orygenesa napisane w Cezarei Palestyńskiej	439
33. Błąd Beryllusa	441
34. Wydarzenia za panowania Filipa	441
35. Dionizy obejmuje stolicę biskupią po Heraklasie	443
36. Inne dzieła napisane przez Orygenesa	443
37. Różnica zdań wśród Arabów	445
38. Herezja helkesaitów	445
39. Wydarzenia za panowania Decjusza	447
40. Losy Dionizego	449
41. Męczennicy z Aleksandrii	451
42. Inne wydarzenia opowiedziane przez Dionizego	457
43. Nowatus, jego sposób życia i herezja	461
44. Opowieść Dionizego o Serapionie	469
45. List Dionizego do Nowatusa	471
46. Inne listy Dionizego	471
 KSIĘGA SIÓDMA	 475
1. Przewrotność Decjusza i Gallusa	479
2. Ówczesni biskupi rzymscy	479
3. Cyprian razem z podlegającymi mu biskupami jako pierwszy ogłasza zasadę, że nawracających się z obłądu heretyckiego należy oczyszczać przez chrzest	481
4. Listy Dionizego napisane na ten temat	481
5. Pokój po ustaniu prześladowania	481
6. Herezja Sabeliusza	483
7. Wielce ohydny błąd heretyków, zesłana przez Boga wizja Dionizego i przyjęty przez niego kanon kościelny	485
8. Fałszywa nauka Nowatusa	487
9. Bezbożny chrzest heretyków	487
10. Walerian i jego prześladowanie	489
11. Losy Dionizego i braci w Egipcie	493
12. Męczennicy z Cezarei Palestyńskiej	501

13. Pokój za rządów Galiena.....	503
14. Biskupi tamtych czasów.....	503
15. Męczeńska śmierć Marinusa w Cezarei.....	505
16. i 17. Opowieść o Astyriosie.....	507
18. Pomniki wielkiej mocy Zbawiciela w Paneadzie.....	507
19. Tron Jakubowy.....	509
20. Listy święteczne Dionizego i zawarty w nich kanon wielkanocny.....	509
21. Wydarzenia w Aleksandrii.....	511
22. Szerząca się wówczas choroba.....	515
23. Panowanie Galiena.....	517
24. Nepos i jego schizma.....	519
25. Apokalipsa Jana.....	523
26. Listy Dionizego.....	531
27. Paweł z Samosaty i herezja, jaką wywołał w Antiochii.....	531
28. Biskupi tamtych czasów.....	533
29. i 30. Pokonanie Pawła i złożenie z urzędu.....	533
31. Innowiercze szaleństwo manichejczyków, które właśnie wtedy się zaczęło.....	543
32. Osoby duchowne, które odznaczyły się za naszych czasów i dożyły zburzenia kościołów.....	543
 KSIĘGA ÓSMA.....	 555
1. Wydarzenia poprzedzające współczesne prześladowanie.....	557
2. Zburzenie kościołów.....	561
3. Zachowanie tych, którzy w czasie prześladowania stanęli do walki....	561
4. Sławetni Boży męczennicy, którzy ze względu na wiarę ozdobieni rozmaitymi wieńcami, odcisnęli ślad w pamięci całego świata.....	563
5. Wydarzenia w Nikomedii.....	565
6. Wydarzenia w pałacu cesarskim.....	567
7. Egipcjanie w Fenicji.....	571
8. Wydarzenia w Egipcie.....	573
9. Wydarzenia w Tebaidzie.....	573
10. Pisemna relacja męczennika Fileasa z wydarzeń aleksandryjskich.....	577
11. Wydarzenia we Frygii.....	581
12. Wiele innych mężczyzn i kobiet, którzy walczyli w różny sposób.....	581
13. Dostojnicy kościołni, którzy prawdę głoszonej przez siebie religii potwierdzili własną krwią.....	585
14. Zachowanie wrogów religii.....	591
15. Losy pogan.....	597
16. Poprawa sytuacji.....	597
17. Odwołanie prześladowania przez władców.....	599

KSIĘGA DZIEWIĄTA.....	605
1. Obłudna tolerancja.....	607
2. Ponowne pogorszenie położenia chrześcijan.....	611
3. Posąg nowego bóstwa postawiony w Antiochii.....	611
4. Wydane przeciwko nam rozporządzenia.....	613
5. Fałszywe 'Dzieje'.....	613
6. Ówcześni męczennicy.....	615
7. Edykt przeciwko nam wypisany na stelach.....	615
8. Późniejsze wydarzenia czasu głodu, zarazy i wojen.....	621
9. Tragiczny koniec życia tyranów i ich ostatnie słowa przed śmiercią.....	625
10. Zwycięstwo miłych Bogu cesarzy.....	633
11. Ostateczna zagłada wrogów religii.....	641
KSIĘGA DZIESIĄTA.....	645
1. Pokój, który raczył nam dać Bóg.....	647
2. Odbudowa kościołów.....	649
3. Uroczystości poświęcenia kościołów, jakie odbywały się we wszystkich miejscach.....	651
4. Uroczysta mowa o świetnym stanie naszych spraw.....	651
5. Odpisy praw cesarskich wydanych na korzyść chrześcijan.....	681
6. Odpis listu, w którym cesarz przydziela Kościołom środki finansowe.....	689
7. Odpis listu, w którym cesarz nakazuje zwolnić zwierzchników kościelnych z wszelkich powinności państwowych.....	691
8. Późniejsza niegodziwość Licyniusza i jego straszny koniec.....	693
9. Zwycięstwo Konstantyna oraz o tym, co z jego łaski przypadło w udziale poddanym państwa rzymskiego.....	699
INDEKS BIBLIJNY.....	703
INDEKS DZIEŁ CYTOWANYCH I WZMIANKOWANYCH.....	709
INDEKS OSÓB.....	717
INDEKS MIEJSC I NAZW GEOGRAFICZNYCH.....	755
INDEKS RZECZOWY.....	765
TABELE CHRONOLOGICZNE.....	785